

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балакірева О. Діти та епідемія ВІЛ/СНІД / О. Балакірева, М. Рябова, В. Юцевич. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 16 с. (За підтримки Дитячого Фонду ООН в Україні).
2. Віннікова Л.В. Система підготовки соціальних працівників у вищих закладах США: авреф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Л.В. Віннікова. – Луганськ, 2003. – 20 с.
3. Вовк І.Б. Захворювання, що передаються статтевим шляхом / І.Б. Вовк, Л.М. Новік. / Педіатрія, акушерство, гінекологія. - № 2, 2000. – с. 110 – 113.
4. Горовой Н. Социально-педагогические аспекты воспитания репродуктивного поведения молодежи: учеб. пособие / Н. Горовой. – Хабаровск: ГБОУ Дальневосточный государственный медицинский университет. 2009. – 321 с.
5. Заверіко Н.В Підготовка соціальних педагогів до роботи по формуванню здорового способу життя / Н.В. Заверіко // Підготовка соціальних педагогів по підготовці здорового способу життя дітей та молоді: зб. Матеріалів Всеукр. наук.- практ. конф., 23 – 24 лют. 2006 р. / А.Й. Капська (ред. кол.). – Черкаси, 2006. – с. 107 -112.
6. Концепція державної політики з протидії ВІЛ-інфекції / СНІДу на період до 2011 року, схвалено МОН від 15.12.03, Київ.

Мудрак М. А.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психологічних та
педагогічних дисциплін ЮФ ТНЕУ

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Аналіз тенденцій розвитку психологічних досліджень особистості свідчить про те, що у психології намічені контури концепцій творчої діяльності, але не більше того. Цей факт пояснюється відсутністю єдиних методологічних засад, розривом між загальними методологічними дослідженнями у психології та спеціальними психологічними дослідженнями творчості.

Вже в ранніх дослідженнях, присвячених проблемі творчості, виділення стадій творчої діяльності і їх класифікація займають центральне місце. Б. А. Лезін виділяє стадії: 1) праці; 2) несвідомої роботи; 3) натхнення. Згідно П. К. Енгельмейєру, процес роботи винахідника варто поділяти на наступні акти: 1) бажання (інтуїція і бажання, виникнення задуму), 2) знання (знання і роздуми, вироблення схеми чи плану), 3) вміння (конструктивне виконання винаходу). М.О.Блох визначав такі фази, як виникнення ідеї (гіпотези, задуму), доведення, реалізація. Ф. Ю. Левінсон-Лессінг, розглядаючи наукову творчість, вважає, що її процес сумується із трьох елементів: 1) накопичення фактів шляхом спостереження і експериментів, 2) виникнення ідеї в фантазії, 3) перевірка і розвиток ідеї [7].

Глибокий аналіз структури творчого процесу, його етапів, а також співвідношення в ньому свідомого і несвідомого дали Г. Гельмгольц та А. Пуанкаре. Ними було виділено наступні етапи творчої роботи: 1) інтенсивне ознайомлення з проблемою; 2) відпочинок, або несвідома робота, що відповідає визріванню думки; 3) перевірка і розробка нової ідеї.

В пізніх дослідженнях класифікації отримують більш диференційовані форми. Так, П. М. Якобсон процес творчої роботи поділяє вже на сім стадій:

період інтелектуальної готовності; бачення проблеми; зародження ідеї – формулювання задачі; пошук рішення; отримання принципу винаходу; перетворення принципу в схему; технічне оформлення.

Я. О. Пономарьов розглядає творчий акт як включений в контекст інтелектуальної діяльності за наступною схемою:

Перша фаза (свідома робота) – підготовка (особливий діяльний стан як передумова інтуїтивного осягнення нової ідеї).

Друга фаза (несвідома робота) – дозрівання (несвідома робота над проблемою, інкубація спрямовуючої ідеї).

Третя фаза (перехід несвідомого у свідомість) – натхнення (внаслідок несвідомої роботи в область свідомості надходить ідея щодо рішення, спочатку гіпотетично, як принцип, задум).

Четверта фаза (свідома робота) – розвиток ідеї, її кінцеве оформлення та перевірка [4].

В основу виділення фаз творчого процесу в теорії творчості Я. О. Пономарьова покладений експериментально досліджений факт переходу від свідомо організованих, логічно обґрунтованих пошуків до інтуїтивного вирішення проблеми або поставленого завдання. При цьому засіб вирішення спочатку не усвідомлюється, а зміст ніяк не пов'язується зі змістом попередніх пунктів. На наступних фазах процесу творчості відбувається еволюція рішення, знайденого інтуїтивним шляхом, у таке, що логічно завершується та усвідомлюється за своїм результатом.

Я. Пономарьов, спираючись на праці С. Грузенберга, розглядає різні напрями теорії творчості: філософські, психологічні, інтуїтивні. Вчений, аналізуючи різні її визначення, доходить висновку, що незважаючи на різноманітність уявлень про творчість, багато дослідників (А. Батюшков, В. Бехтерев, П. Енгельмейер, А. Матейко, В. Савич та ін.) вважають цю проблему комплексною. Я. Пономарьов установив зв'язки творчості із психічними якостями особистості, проаналізував структуру її психічного механізму та визначив цей феномен як “механізм розвитку”, “взаємодію, що веде до розвитку” [4, С. 10]. З цього випливає, що в процесі творчості реалізуються творчі можливості особистості й здійснюється їх розвиток; що перебіг процесу творчості впливає на його результат, який виражається не тільки предметно, а й у зміні самого її об'єкта. Крім того, творчі можливості особистості реалізуються в процесі життя людини, в результаті її самоутвердження - через самовираження й саморозвиток (Л. Сохань, В. Тихонович, В. Шинкарук, О. Феоктистова). При цьому під творчим самовираженням розуміють здатність людини будувати свій внутрішній світ, своє світовідчуття, самого себе в цьому світі. Предметом життєтворчості виступає сам суб'єкт діяльності, який ставить перед собою мету й добивається її здійснення.

В сучасній психологічній літературі нерідко трапляється незначна модифікація класичних теорій. Досліджуючи наукову творчість, І.Сумбаєв встановив три етапи творчого процесу, аналогічні тим, які можна знайти в теорії П. Енгельмейера: а) натхнення, діяльність уяви, виникнення ідеї. На цьому етапі переважає підсвідоме, інтуїція; б) логічне опрацювання ідеї за допомогою процесів узагальнення та абстракції; в) фактичне виконання творчого задуму. Другий і третій етапи характеризуються переживанням логічного мислення та свідомого вольового зусилля [6].

Роменець І.А. виділяє задум та його здійснення як два найважливіші моменти і разом з цим етапи творчості [5, 174]. Виникнення задуму образу, його ідеї має три взаємопов'язані між собою етапи: абстрактний задум (найбільш загальне спрямування образу, що формується), імпровізація та конкретний задум.

В.О.Моляко висунув гіпотезу про стратегічну організацію процесу творчої діяльності. В дослідженні проектно-конструкторської діяльності вченим було виділено п'ять основних стратегій – пошуку аналогів, реконструювання, комбінування, універсальна і випадкових підстановок [3, 10].

Відповідно до стратегічної концепції організації процесу творчої діяльності, цей процес можна умовно поділити на три основних взаємопов'язаних цикли: еталонування, проектування, апробування.

Виділяючи ознаки творчого акту, практично всі дослідники творчості і самі творці підкреслювали його несвідомість, спонтанність, неконтрольованість волею і розумом, а також, зміну стану свідомості. Більше того, як відмічає В.Н.Дружинін, “творець завжди відчуває замешкання при спробі пояснити причину, джерело своїх фантазій” [2, 162]. “Творчий процес, - підкреслює І. С. Волощук, - обов'язково передбачає відрив мислення від буденної свідомості і перенесення його в площину теоретичного мислення (наукового, технічного, художнього і т. д.)... Має існувати якась піднімальна сила, яка в потрібний момент (момент творчого акту) здатна відірвати образ і спосіб мислення людини від звичного рівня і повернути назад в лоно буденного життя” [1, 11].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волощук І. С. Науково-педагогічні основи формування творчої особистості / І. С. Волощук. – К. : Пед. думка, 1998. – 160 с.
2. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 2000. – 368 с.
3. Моляко В. А. Психологические проблемы творческой деятельности / В. А. Моляко. – К.: Знание, 1990. – 16 с.
4. Пономарев Я. А. Психология творчества / Я. А. Пономарев. – М. : Наука, 1983. – 368 с.
5. Роменець В. А. Психологія творчості: Навч. посібник. 2-ге вид., доп. / В. А. Роменець. – К. : Либідь, 2001. – 288 с.
6. Сумбаев И. С. Научное творчество / И. С. Сумбаев. – Иркутск, 1957. – 186 с.
7. Український педагогічний словник. – К. : Наука, 1997. – С. 326.

Русенко Я. Г.

кандидат ветеринарних наук, доцент,
доцент кафедри психологічних та
педагогічних дисциплін ЮФ ТНЕУ

МОРАЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІОНАЛА ЯК ОСНОВА СПРОТИВУ АНТИГУМАННИХ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує моральність як відповідність поведінки людей нормам моралі, а професіоналізм як оволодіння глибинами якої не-будь професії. Звідси моральність залежить від рівня розвитку окремої спільноти та суспільства в цілому, а також цивілізації загалом. Нині у XXI столітті людство зіткнулося з рядом викликів, які несуть в собі серйозні протиріччя глобалізаційного та світоглядного характеру. Їх вирішення залежить від цінностей самої людини і рівня її професіоналізму в політиці, економіці, науці, культурі.

Перш за все необхідно зазначити, що людська цивілізація в силу науково-технічного прогресу, досягнень сучасних технологій суттєво розмила етнічні кордони між народами, формалізувавши їх у державні, які виконують функцію